

מפעל דף היומי בעיון

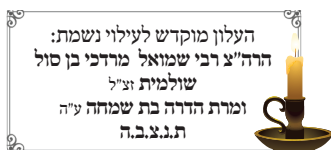
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

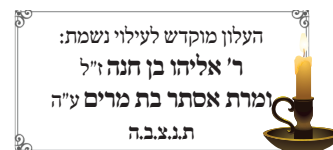
כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו הפנן | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' י' כסליו - שבת ט"ז כסליו תשפ"ב

שבוע פרשת ויצא-וישלה

מסכת תענית

דף ב'

רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר...

כתב הרא"ש [סימן ב'] שבירושלמי פריך ויזכיר מבערב, ומשני לית כל עמא תמן, ופירש הרא"ש שאין כל העם מצויין בערב בבית הכנסת, ונמצא זה מזכיר וזה אינו מזכיר ויהיו אגודות אגודות, עוד הקשה הירושלמי שיזכירו בשחרית, ותירץ שאם היו מזכירין בשחרית יהיו אנשים שיהיו סבורין שהתחילו להזכיר מערבית ויזכירו בשנה הבאה מערבית, וכיון שמזכירין במוסף יודעין כולם שאין מזכירין מערבית. עוד תירץ הירושלמי שאסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח ציבור, ופירש הרא"ש שזה טעם למה אין מזכירין בשחרית משום שאין להזכיר עד שהשליח ציבור אינו מכריז בקול רם שצריך לומר משיב הרוח ומוריד הגשם, ובשחרית אינו יכול להכריז קודם התפילה כיון שצריך להסמיך גאולה לתפילה א.

וכתב הרא"ש בשם הראב"ה שבשמיני עצרת אין ליחיד להתפלל תפילת מוסף לפני הציבור, ואף אם היה חולה או

או ולהזכיר קודם ברכות קריאת שמע שלא יהיה הפסקה בין גאולה לתפילה, גם לא רצו, משום שרצו שתהיה ההכרזה סמוכה לתפילה.

אנוסי, לפי שאסור להזכיר, עד שיזכיר שליח ציבור בין בלחש בין בקול רם, אבל אם בא להתפלל בציבור והציבור התחילו להתפלל, יכול להתפלל ולהזכיר אע"פ שלא שמע מפי השליח ציבור.

ודברי הרא"ש הובאו בטור [סימן קי"ד]. וכתב הב"י שיש שנוהגין שלאחר קריאת התורה וקדיש אומר מיד שליח ציבור בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם ואז מתפללים הקהל ומזכירים. וכתב הדרכי משה [ס"ק א'] שכן נוהגין.

הטור כתב בשם הראב"ד, "אסור להזכיר עד שיכריז ש"צ משיב הרוח ומוריד הגשם או מוריד הטל". עכ"ל. ומבואר שסובר שגם טל אין להזכיר עד שיכריז הש"צ, אולם הר"ן כתב דהא דאמרינן שאסור להזכיר עד שיזכיר ש"צ היינו בגשם אבל בטל אם רצה להזכיר יחיד יזכיר. וכתב הב"י שהוא חולק בזה על הטור בשם הראב"ד.

וצ"ע בדברי הב"י שעשה פלוגתא בין הראב"ד לר"ן, דז"ל הר"ן "ומיהו דווקא בגשם אבל בטל אם רצה להזכיר יחיד יזכיר כדאיאתא התם, ואידי דנקיט רבי יהודה מילתיה בש"צ ביו"ט האחרון של חג, נקט נמי הכי ביו"ט הראשון של פסח, אע"פ שאין הפסקת גשם והזכרת טל תלויה בש"צ. אי נמי דאפילו בטל אין מזכירין בציבור עד שיכריז ש"צ, וכן נראה

ב דאם לא היה חולה או אנוס בלאו הכי אסור לאדם להקדים את תפילתו לתפילת הציבור. [משנ"ב סימן קי"ד ס"ק]

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס 20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרובות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמונחה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של 1,000\$ תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקודם זוכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם 1,000\$ וחצי עמוד 500\$, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

מהירושלמי שכתבתי בסמוך". עכ"ל. ומבואר בר"ן שהאימילתא לא ברירא ליה, ונוטה לומר מתוך דברי הירושלמי שגם בטל אין להזכיר קודם שיזכיר ש"צ, וזה כדברי הטור בשם הראב"ד.

הר"ן כתב שמה שהוצרך הירושלמי לטעם זה שאין להזכיר מבערב דלית כל עמא תמן, הוא רק על מה שאין אומרים מוריד הטל בליל יו"ט ראשון של פסח, אבל בשביל מה שאין אומרים מוריד הגשם בליל יו"ט האחרון של חג, אין צריך לטעם זה, אלא הטעם הוא כדי שיצאו כל המועדות כולם בטל, ולפיכך אחרוה עד תפילת מוסף, וביום טוב ראשון של פסח לא שייך טעם זה, שאין מזכירין בו מוריד הטל עד מוסף, ואע"פ שהפסקנו מהטל באמצע המועד.¹

להלכה כתב השו"ע [סימן קי"ד ס"ב], "אסור להזכיר הגשם עד שיכריז השליח ציבור. הלכך אף אם הוא חולה או אנוס, לא יקדים תפלתו לתפלת הצבור, לפי שאסור להזכיר עד שיאמר ש"צ, אבל אם יודע שהכריז ש"צ, אעפ"י שהוא לא שמע מזכיר ומטעם זה, הבא לבית הכנסת והצבור התחילו להתפלל, יתפלל ויזכיר, אף על פי שהוא לא שמע משליח ציבור". עכ"ל. והרמ"א כתב "וי"א שקודם שמתחילין מוסף מכריז השמש משיב הרוח וכו', כדי שהצבור יזכירו בתפלתן, וכן נוהגין". וצריך ביאור מה הוסיף הרמ"א על דברי השו"ע, וכתב המ"א [ס"ק ב'] שלדעת השו"ע אין להזכיר גשם עד שיזכיר הש"צ בתוך תפילתו בקול רם גשם, והרמ"א בא לחלוק ולומר שההכרזה היא קודם התפילה ואין צריך להמתין עד שישמעו מהש"צ שאומר גשם בתוך תפילתו, והיינו בתפילת הלחש שלו שיגביה את קולו מעט כשאומר משיח הרוח ומוריד הגשם [כן ביאר דבריו המאמר מרדכי], אולם המאמר מרדכי [ס"ק ד'] כתב שגם לדעת השו"ע ההכרזה היא קודם התפילה, וא"צ שיגביה קולו בתפילה דווקא, ולכן הגיה בדברי הרמ"א שצריך למחוק תיבות "ויש אומרים", ובמקום זה לכתוב "פירוש", והרמ"א לא לחלוק בא אלא לפרש. והמשנ"ב [ס"ק ד' - ה'] פירש דברי השו"ע והרמ"א כדברי

ג נראה שהראשונים נחלקו בפירוש דברי הירושלמי שאין להזכיר בשחרית משום שהוא סובר שהזכירו מבערב משום דלית כל עמא תמן שהרא"ש ביאור שהחשש הוא שמא יעשו אגודות אגודות ונראה הביאור שרצו שעם ישראל כולו יאמר אותה הזכרה אבל לא חששו מצד שאם יזכירו מבערב לא יצאו ידי חובתן אולם הר"ן פירש שהחשש הוא שמא יהיה יחידים שיחשבו ששינו את ההזכרה כבר בערב ומשנים ממטבע שאומרים הציבור נראה כוונתו שבאמת אין לחוש לאגודות אגודות כיון שרוב הציבור יודע שיש להזכיר בשחרית ולא בערב ורק יהיה יחידים שיטעו אבל חששו לאותם יחידים שלא ישנו ממטבע שהציבור אומר ואפשר שהחשש הוא שמחמת כן לא יצאו ידי חובתן ואפשר שמכאן יש ללמוד לנידון שכתב המשנ"ב באם הזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בלילה כפי שיובא להלן ודוק.

המאמר מרדכי, ולפי"ז גם לדעת השו"ע אין צריך הש"צ להגביה קולו כשאומר משיב הרוח ומוריד הגשם בתפילת לחש שלו, אלא מכריז קודם התפילה.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ו'] שיש להקפיד שהש"צ יכריז משיב הרוח ומוריד הגשם, ולא יאמר רק משיב הרוח, דזה אינו מקרי הכרזה שהרי יש מקומות שגם בקיץ אומרים משיב הרוח.

ואם השליח ציבור לא הכריז קודם התפילה משיב הרוח ומוריד הגשם, כתב המשנ"ב [ס"ק ד'] שאין לא לציבור, ולא לשליח ציבור בתפילת הלחש, לומר מוריד הגשם, כיון שלא הוכרז. ומכל מקום כתב דבידעבד אם אמר אחד בתוך התפילה משיב הרוח ומוריד הגשם בקול רם, אף שאסור לעשות כן שהרי לא שמע הכרזה מהש"צ, מכל מקום מותרים השומעים להזכיר בתפילתם דזה גופא כהכרזה דמי. ומכל מקום באופן זה מי ששכח לומר משיב הרוח ומוריד הגשם אינו צריך לחזור, כיון שיש פוסקים שסוברים שההכרזה היא רק קודם התפילה. [נראה כוונתו שזה תלוי בפלוגתת האחרונים הנ"ל אם השו"ע והרמ"א חולקים או לא].

כתב המשנ"ב [סימן קי"ד ס"א] דאם טעה והזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בתפילת ערבית או שחרית של שמיני עצרת אינו חוזר. וטעמו נראה מפני שאחרי שיצא חג הסוכות כבר אינו סימן קללה. עוד אפשר לבאר דכיון שבירושלמי אמרו שמעיקר הדין היה ראוי להזכיר מבערב, ומה שאין מזכירין מבערב הוא משום דלית כל עמא תמן, על כן אם הזכיר אינו חוזר. ד

הטור [סימן קי"ז] כתב שיש חילוק בין מנהג אשכנז למנהג ספרד שמנהג אשכנז שאין משנין בברכת ברכך עלינו אלא בימות הגשמים אומרים ותן טל ומטר ובימות החמה אומרים ותן ברכה ומנהג ספרד ששואלים טל בימות החמה ואע"ג דטל לא מיעצר מתפללין עליו שיתנו לברכה וכתב הטור מלשון הגמ' מוכח כמנהג אשכנז שכתוב "שאלה בברכת השנים" ומוכח שאין חילוק בברכה חוץ ממה ששואלין בה מטר.

דף ג'

תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר...

הר"ן כתב שיש בזה ב' פירושים, שיש שפירשו שאין חובה להזכיר לא משיב הרוח ולא מוריד הטל, אולם אם רוצה

ד אולם טעם זה לכאורה לא שייך לפי מ"ש הר"ן שאין להזכיר מבערב כדי שיצאו המועדות בטל וצ"ע. עוד יש להעיר לפי מה שיובא מדברי הר"ן להלן דאף שאין הגשמים סימן קללה בניסן אם הזכיר מוריד הגשם חוזר משום דלא פלוג רבנן ולכאורה יש כאן יש לומר דלא פלוג רבנן וחוזר וצ"ע.

בימות החמה ולא בימות הגשמים, רק אומרים בימות החמה ורב להושיע מכלכל חיים וכו'". עכ"ל.

בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם מחזירין אותו...

כתב הב"י [סימן קי"ד] בשם רבנו יונה שאף במקומות שצריכים גשם בימות החמה, אם אמר מוריד הגשם מחזירין אותו, שאם הם צריכים לגשם ישאלו בשומע תפילה, ולא ישנו ממטבע שטבעו חכמים בברכות ה'.

הקשה הר"ן, למה אם הזכיר גשמים בימי ניסן מחזירין אותו הרי אינם סימן קללה עד שיצא ניסן, ולדעת רבי יוסי שואלין גשמים בניסן, ואף שאין הלכה כמותו, מ"מ אינם סימן קללה, ואע"פ שאמר דבר שלא ניתקן לאומרו אין צריך להחזירו, וכמו שאם אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין להחזירו, ותירץ שכיון שרוב הזמן שפוסק מלומר גשם הוי סימן קללה, לא פלוג רבנן ואמרי שמעשה שפוסק מלהזכיר גשם אם הזכיר מחזירין אותו. והובאו דבריו בב"י [סימן קי"ד ס"ד].

כתב השו"ע [סימן קי"ד ס"ד] "אם אמר מוריד הגשם בימות החמה מחזירין אותו וחוזר לראש הברכה, ואם סים הברכה חוזר לראש התפילה ואפילו במקום שצריכים גשם בימות החמה אם הזכיר גשם במקום טל מחזירין אותו". עכ"ל. וכתב המשנ"ב [ס"ק כ"ב] דאפילו אם היו בני כל אותה המדינה מתפללין ומתענים על הגשמים.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק כ"ד] שאף דלגבי שאלה פסק השו"ע [סימן קי"ז ס"ב] דאם שאל מטר בברכת השנים בימות החמה אין מחזירין אותו, שאני הזכרה דשבח הוא, ואין דרך להזכיר שבח בדבר שהוא קללה בשאר מקומות.

בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו...

הרי"ף הביא שבירושלמי [תענית פ"א ה"א] איתא דאף אם לא הזכיר גשם בימות הגשמים, אם הזכיר טל אין מחזירין אותו, וכן כתב הרא"ש [ברכות סימן י"ד], אולם הר"ן כתב שמסתמות לשון הגמ' "לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו", משמע שאפילו אם אמר מוריד הטל כמו שרגיל לומר בימות החמה מחזירין אותו, וכן נראה עוד ממה שאמרו בגמ' "לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו", ולמה לא השמיענו רבותא שאפילו אם לא אמר מוריד הגשם אין מחזירין אותו כיון שאמר מוריד הטל, ועוד דכיון שדברי הירושלמי הם בשם רבי חנינא וגם הגמ' שלנו היא בשם רבי חנינא היה עדיף לגמ'.

ה נראה שמהטבע שקבעו חכמים הוא לפי ארץ ישראל וכיון שבארץ ישראל אין זמן הגשמים בימות החמה על כן קבעו שלא לאומרו בימות החמה ואף לבני חו"ל שלא חילקו חכמים בתקנתם. ועוד שכיון שכל התפילות עולות בארץ ישראל על כן צריכה התפילה להיות לפי בני ארץ ישראל.

להזכיר יכול להזכיר, אבל אינו צריך להזכיר, שאין ההזכרה לא מעלה ולא מורדת, כיון שאין הטל והרוחות נעצרים, אולם הקשה ע"ז דא"כ למה נהגו לומר משיב הרוח בימות הגשמים, ולשאל טל בין בימות החמה בין בימות הגשמים, ולכן פירש הר"ן דמה שאמרו בגמ' ואם בא להזכיר מזכיר פירושו מזכיר וזכור לטוב, שאף שאין חובה להזכיר, יש מעלה להזכיר, והטעם שאע"פ שאין הטל והרוחות נעצרים לגמרי ולכן אין חובה להזכירם, מכל מקום לפעמים הם פוחתין, וטל של ברכה לפעמים נעצר לגמרי ומחמת כן יש מעלה להזכירם.

אולם תמה הר"ן על המנהג שאת הרוח מזכירין בימות הגשמים בלבד, ולא שואלין אותו כלל, ואת הטל שואלין בין בימות החמה בימות הגשמים, ומזכירין אותו בימות החמה בלבד ולא בימות הגשמים, ואת העבים לא מזכירין ולא שואלין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.

וביאר בזה, שהטל נצרך בין בימות החמה ובין בימות הגשמים, וכמ"ש בגמ' על הפסוק "אהיה כטל לישראל" שהוא דבר המתבקש לעולם, ולכן שואלין אותו בשניהם, והטעם שאין מזכירין אותו בימות הגשמים הוא כדי שנוזכיר בימות הגשמים רק מטר ולא טל, ויהיה היכר שבימות הגשמים צריך מטר, והרוח נצרך רק בימות הגשמים כדי לנגב לחות הארץ שבאה מחמת הגשמים, ואינו נצרך בימות החמה, ולכן אין מזכירין אותו בימות החמה כלל רק בימות הגשמים, והטעם שאומרים רוח בהזכרה ולא בשאלה הוא משום שאינו נצרך כל כך כמו הטל, ולכן יש לאומרו בהזכרה שהוא מקום פחות עיקרי. ואת העבים אין מזכירין כלל, שאף שיש בהם תועלת, אין תועלתן ניכר לבריות ויאמרו שהוא לשון יתר שלא לצורך.

ומבואר דדעת הר"ן שהמנהג להזכיר טל בימות החמה, אולם הטור [סימן קי"ד] כתב שבאשכנז המנהג שלא להזכיר בימות החמה לא רוח ולא טל, ובספרד נהגו להזכיר בימות החמה, וכתב הב"י שדייקו כן מ"ש בגמ' בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו, ומשמע דלכתחילה אין לאומרו, ורק אם אמרו אין מחזירין אותו, והוא הדין לטל שנשנו בגמ' ביחד דבטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר. ונראה שבאשכנז פירשו מ"ש בגמ' ואם בא להזכיר מזכיר שיש לו רשות להזכיר, אבל אין מעלה להזכיר, וכפירוש הראשון שפירש הר"ן.

להלכה כתב השו"ע [סימן קי"ד ס"ג] "אם אמר משיב הרוח או לא אמרו בימות הגשמים, אין מחזירין אותו, וכן בטל אם הזכירו בימות הגשמים, או לא הזכירו בימות החמה, אין מחזירין אותו". עכ"ל. ומשמע מדברי השו"ע שלכתחילה יש להזכיר משיב הרוח בימות הגשמים, ומוריד הטל בימות החמה, אלא דאין מחזירין אותו. וזה כמנהג בני ספרד וכן כתב המשנ"ב [ס"ק י"ג].

אולם הרמ"א כתב "ואנו בני אשכנז, לא מזכירין טל לא

להזכיר את החידוש שחידש רבי חנינא שאם אמר מוריד הטל בימות הגשמים אין מחזירין אותו דהוא חידוש, אבל מה שהביאה הגמ' בשמו שאם לא אמר מוריד הגשם אין מחזירין אותו, זה פשוט כיון שזה מוזכר בברייתא.

וכתב הר"ן שכ"כ הראב"ד, אלא שכתב שאחרי שהרי"ף פסק את הירושלמי אין בידינו כח לדחותו, אולם כתב בשם הרמב"ן שכל דברי הרי"ף הם בהזכרה שהיא שבח והודאה שאפשר להודות על הטל שאינו נעצר, כמו שאפשר להודות על הגשם שלעיתים נעצר, אבל בשאלה בברכת השנים אין לומר שאם טל יועיל לו כמו ששאל גשם, כיון שבימות הגשמים צריך לשאול מטר. וכן כתב הב"י [סימן קי"ד].

וכתב עוד שמשמע מדברי הרמב"ן שגם הוא מודה לדברי הרי"ף שאם הזכיר טל בימות הגשמים אינו חוזר, וכן כתב הרמב"ם [פ"י מהל' תפילה ה"ח], וכן פסק השו"ע [סימן קי"ד ס"ה].

לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו...

כתב הרא"ש [סימן א'] בשם הראב"ה שאם לא אמר מוריד הגשם בימות הגשמים אינו צריך לחזור לראש הברכה, אלא אומר משיב הרוח מכלכל חיים בחסד וכו', אולם אם אמר מוריד הגשם בימות החמה אין מועיל לומר מוריד הטל מכלכל חיים בחסד וכו', אלא צריך לחזור מתחילת ברכת אתה גבור, כי צריך לכטל את מה שאמר מוריד הגשם.

ולפי פירוש הראב"ה מה שכתוב "מחזירין אותו", היינו אף כשלא סיים את הברכה, שחוזר ואומר משיב הרוח ומוריד הגשם והלאה, אולם הרא"ש כתב שאם לא סיים את הברכה אינו צריך לחזור משיב הרוח והלאה, אלא מזכיר גשמים בכל מקום שנזכר, כיון שחכמים לא קבעו מקום מסוים להזכרה, אלא שנהגו לאומרה קודם מכלכל חיים בחסד לפי שהגשמים הם כלכלה ופרנסה, ומה שכתוב בגמ' "מחזירין אותו" שמשמע שצריך לחזור זהו בשסיים את ברכת אתה גבור ואז חוזר לראש.

והטור [סימן קי"ד] הביא את שני הפירושים, וכתב הב"י שהם חולקים זה על זה, אולם הביא שרבינו ירוחם כתב בשם הרא"ש שיש לומר משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל וכו', וכתב הב"י שמשמע שרבינו ירוחם סובר שהרא"ש מסכים לענין דינא לשיטת הראב"ה שיש לומר את מוריד הגשם קודם מכלכל, ורק העיר על דבריו מצד הסברא.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן קי"ד ס"ו] שיאמר מוריד הגשם במקום שנזכר, ודלא כראב"ה. וכתב המשנ"ב [ס"ק כ"ט] שאם נזכר קודם שאמר ונאמן אתה להחיות מתים, יחזור לומר ונאמן אתה וכו' אחרי שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם, כדי לסיים סמוך לחתימה מעין החתימה.

כתב הרא"ש [סימן א'] בשם הראב"ה, שאם סיים את ברכת מחיה המתים ולא הזכיר מוריד הגשם ועדיין לא התחיל

אתה קדוש אין מחזירין אותו, אלא יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם ומתחיל אתה קדוש, וכן בשאלה אם נזכר לאחר שסיים ברכת השנים קודם שהתחיל תקע בשופר אומר ותן טל ומטר ואומר תקע בשופר. והביא ראה לזה מהא דאיתא בברכות [דף מ"ט ע"ב] טעה ולא הזכיר של ר"ח אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל, וכן בשבת וביו"ט, ואמרינן שם דכל זה שלא פתח בהטוב והמטיב אבל אם פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש.

וכן פסק הטור [סימן קי"ד], וכתב הב"י שכ"כ המרדכי [סימן תרי"ג] והגהות מיימוניות [פ"י מהל' תפילה] בשם הסמ"ק, אולם רבינו יונה בברכות [דף כ' ע"א בדפי הרי"ף] חולק על דין לגבי ברכת הבדלה שהביא בשם רבינו הקדוש שאם לא הבדיל עד אחרי חונן הדעת מבדיל כל זמן שלא התחיל בברכה אחרת, אולם כתב שם שר"י הזקן חולק וסובר שכיון סיים כל הברכה דנים אותו כמי שהתחיל ברכה אחרת, ולזה נוטה דעת רבנו יונה.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן קי"ד ס"ו] "ואפילו אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש א"צ לחזור, אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם". וכתב המשנ"ב [ס"ק ל"ב] שיש פוסקים שחולקין ע"ז וסוברים שאם סיים הברכה ה"ל כמי שהתחיל ברכה אחרת וחוזר.

דין המסתפק מה אמר

כתב הר"ן בשם הירושלמי, המתפלל ואינו יודע מה הזכיר כל שלשים יום מה שהוא למוד הזכיר, מכאן ואילך מה שהוא צריך הזכיר. וכתב הר"ן שזה מיירי בעומד בימות החמה ואינו יודע מה הזכיר, דתלינן שהזכיר גשם כיון שהוא רגיל בזה, אבל בימות הגשמים אף אם הזכיר טל אינו חוזר, וכפי שמבואר בירושלמי שאם הזכיר טל אינו חוזר. גם הרא"ש [סימן א'] והטור [סימן קי"ד] הביאו את דברי הירושלמי, ומדברי הטור נראה שהוא מפרשה אף בעומד בימות הגשמים, שכל שלשים יום צריך לחזור. וכתב הב"י שכן נראה מדברי הרא"ש והמרדכי [סימן תרט"ז] ומהסמ"ק [סימן י"א]. וכתב הב"י שדבריהם הם ע"פ מנהג אשכנז שאינם מזכירין טל בימות החמה, ולכן כל ל' יום חזקה שלא הזכיר לא טל ולא מטר וחוזר, ודברי הר"ן הם ע"פ מנהג ספרד שמזכירין בימות החמה טל ולכן אף בתוך ל' יום אינו צריך לחזור.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן קי"ד ס"ח] "בימות החמה אם נסתפק אם הזכיר מוריד הגשם אם לא עד שלשים יום בחזקת שהזכיר הגשם וצריך לחזור". עכ"ל. וכתב הרמ"א "והוא הדין לדין דאין מזכירין טל בימות החמה אם נסתפק לו אם אמר מוריד הגשם בימות הגשמים כל שלשים יום חוזר דודאי אמר כמו שרגיל והרי לא הזכיר לא טל ולא גשם לאחר שלשים יום אינו חוזר".

וכתב המשנ"ב [ס"ק ל"ז] שאע"פ שהשו"ע כתב [סעיף ט'] שדי בתשעים פעמים וא"כ אין צריך ל' יום שלמים כיון שיש

גם את תפילות מוסף של שבת ור"ח, תירצו הרבה אחרונים דאין כוונת השו"ע לשלשים יום מלאים, אלא לצ' תפילות, וכל זה לענין הזכרה, אבל לענין שאלה בברכת השנים יצא מזה חומרא שלא סגי בל' יום כיון שבתפילות שבת ויו"ט אין שאלה, וצריך שיעברו צ' תפילות. אולם כתב שמדברי הגר"א [ס"ט] משמע שהעקר תלוי בל' יום ולא בצ' תפילות בין להקל בין להחמיר, ולמעשה יש להקל כשניהם דספק ברכות להקל.

הט"ז [ס"ק י"ג] כתב שאם שגג או פשע באיזה יום או יומים מאלו השלשים יום ולא התפלל כלל, מכל מקום לא אורע חזקתו על ידי זה, ואין צריך להשלים כנגד זה יום אחר דסגי במה שהוחזק ברוב הל' יום וא"צ צ' תפילות. [וכתב הט"ז דמהאי טעמא נמי מהני ל' יום לשאלה בברכת השנים אף שאין שואלין בשבת ויו"ט] והביאו המשנ"ב [ס"ק ל"ז]. אך כתב שהאחרונים מפקפקין בדינו של הט"ז.

כתב המשנ"ב [ס"ק ל"ח] שאם ברור לו שהיה בדעתו לזכור מעין המאורע בתוך התפילה, ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו אם זכר בתפילה או לא אינו צריך לחזור, ואם נתעורר הספק בלבו מיד אחר התפילה צריך לחזור.

דף י'

מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה מאי מברך אמר רב יהודה מודים אנחנו לך...

בברכות [דף נ"ד ע"א] תנן דעל הגשמים מברך הטוב והמטיב, ובגמ' [שם דף נ"ט ע"ב] מקשינן מהא דאמרינן הכא דמברך מודים אנחנו לך, ומשינן [בתירוץ ב'] דבדאית ליה ארעא מברך הטוב והמטיב, ובדלית ליה ארעא מודים אנחנו לך. ונמצא שכאשר יש לו קרקע אינו מברך ברכה זו מודים אנחנו לך.

ונחלקו הראשונים בדין זה שדעת הרי"ף [ברכות דף מ"ג ע"ב] והרמב"ם [פ"י מהל' ברכות ה"ה] דכשיש לו קרקע בשותפות מברך הטוב והמטיב, כשיש לו קרקע בלא שותפות מברך שהחיינו, וכשאין לו קרקע כלל מברך מודים אנחנו לך וכו'.

ודעת הרא"ש [סימן ט"ו] שאם יש לו קרקע אף שאינה בשותפות מברך הטוב והמטיב. והובאו דבריהם בב"י [סימן רכ"א]. ונראה בביאור מחלוקתם דהנה הכלל בזה כי כל טובה שהאדם מקבל ויש בה גם טובה לאחרים, מברך הטוב והמטיב, ואם אין לו בה טובה לאחרים מברך שהחיינו. אלא שנחלקו הראשונים באופן שיש לו קרקע ואינה בשותפות, שדעת הרי"ף והרמב"ם שכיון שגשם זה שיוורד בקרקע שלו שבשבילו מברך, אין בו הנאה לאחרים מברך שהחיינו. ודעת הרא"ש שכיון שכלל הגשם שיוורד מועיל אף לקרקעות אחרים, חשיב שיש הנאה לאחרים ומברך הטוב והמטיב.

כתב הב"י [שם] בשם הסמ"ק [סימן קנ"א הלכות ברכות בקשות]

ו ובימים טובים אף של ימים טובים.

שברכה זו דמודים אנחנו לך אינה נוהגת עתה, ולא כתב הטעם. והכל בו [סימן פ"ז] כתב "יש אומרים שאין ברכת הגשם נוהג עתה בינינו, לפי שאנו תדירין במטר ואין אנו מתאווים לו ושמחים כדרך ששמחים באותם הארצות שיש להם יובש גדול ועצירה רבה עד שצריכים רחמים על המטר, אבל אנו אין אנו צריכים לכך, ולפיכך ברכת המטר אינה נוהגת בינינו". ע"כ. וכתב הב"י שכוונת הכל בו שבזמן שהשנים כתיקונן אין צריך לברך, אבל אם היה עצירת גשמים אפילו במקומות שאין בהם יובש גדול וכו' וירד מטר צריך לברך.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן רכ"א ס"א] וז"ל "אם היו בצער מחמת עצירת גשמים וירדו גשמים, מברכים עליהם אף על פי שלא ירדו עדיין כדי רביעה, משירדו כל כך שרבו על הארץ שיעלו אבעבעות מן המטר וילכו זה לקראת זה". ע"כ. ומבואר שפסק כדעת הכל בו. וכתב המשנ"ב [ס"ק א'] דאפשר שבא"י שמצוי שם יובש גדול וכשבא עת הגשמים והגשם יורד בזמנו כל אחד שמח בו, אפילו בסתמא שהשנים כתיקונן צריך לברך בפעם הראשונה כשיוורד, אולם מהפמ"ג משמע שאף בא"י אין לברך אלא כשהיה עצירת גשמים. והרמ"א כתב "ומה שאין אנו נוהגים בזמן הזה בברכת הגשמים, משום דמדינות אלו תדירים בגשמים ואינן נעצרים כל כך" ע"כ.

הלכך אמרינן לתרוייהו אל ההודאות ורוב ההודאות...

הטור [סימן רכ"א] כתב שאומר "ברוך אתה ה' רוב ההודאות וקל ההודאות". וכ"כ הרא"ש [סימן ג']. והרמב"ם [פ"י מהל' ברכות ה"ה] כתב "וחותם ברוך אתה ה' קל רוב ההודאות והתושבחות". וכתב הב"י שלא ידע למה הוסיף הרמב"ם "והתושבחות".

ולהלכה כתב השו"ע [סימן רכ"א ס"ב] "וחותם ברוך אתה ה' קל רוב ההודאות". ונראה שנוסחתו היא נוסחת הרמב"ם, אלא שהשמיט תיבת "והתושבחות" [וזה ע"פ מה שהעיר בב"י].

והנה לשון הגמ' הוא "קל ההודאות ורוב ההודאות" הקדימו תיבת "קל" לתיבת "רוב", והרא"ש והטור הקדימו תיבת "רוב" לתיבת "קל", וכתב הגבורת ארי שכן היא הגירסא בברכות [דף נ"ט], וכתב שגירסא זו היא עיקר, שהרי מה שאומרים קל ההודאות הוא כדי לתקן שלא נטעה לומר שרוב ההודאות היינו רוב ההודאות ולא כל ההודאות, לכן ראוי לומר את התיקון אחרי שאומר רוב ההודאות. אולם הרמב"ם והשו"ע כתבו שאומר קל רוב ההודאות, הקדימו תיבת "קל" לתיבת "רוב" וזה כפי הגירסא המופיעה לפנינו בגמ'.

עד מתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית עד שתרד רביעה שניה...

כן היא הגירסא בגמ' דילן ולפי"ז הפירוש שעד שתרד רביעה שניה שהוא הזמן שכלה התבן והקש לבהמה מן השדה נהנין ושורפין בו אבל אחרי זמן זה כבר הגיע זמן הביעור ואסור להנות ולשרוף בו אלא צריך לבערו כדין כל דבר שיש

וכתב הב"י שמ"ש הטור "או לתם" פירושו אם לא ברור לנו אם הוא טוב או לא טוב שגם בזה מלמדין אותו.

דף ה'

ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר...

כתב השו"ע [סימן תקע"ו ס"ט"ו] "צבור שהיו להם ב' צרות, אין מבקשים רחמים אלא על אחת מהם, דכתיב נצומה ונבקשה מאלהינו על זאת, ואומרים אף על פי שיש בלבנו צרות רבות, על צרה פלונית באנו להתפלל, ואם יש להם צרת רעב וצרת דבר, מבקשים רחמים על הרעב משום דכי יהיב רחמנא שובעה, לחיי יהיב". עכ"ל.

וכתב המ"א [ס"ק י"א] דכשיש להם צרה אחת יכולים להזכיר בתפילה גם צרות אחרות אגב צרה זו וכן פסק המשנ"ב [ס"ק ל"ד] דיכולין להזכיר גם צרות שעברו. ובפמ"ג [אשל אברהם ס"ק י"א] הוסיף לבאר בדברי המ"א שמתפללין על הצרות שעברו שלא יחזרו שוב ולא על צרות שנמצאות כעת.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק ל"ה] דאם יש חולאים בגדולים וקטנים אף בשני מינים נראה דמותר להתפלל על שניהם ביחד דמכל מקום תפילה אחת היא להקב"ה שהקב"ה יציל אותנו מחולאין.

והנה מלשון השו"ע שכתב "צבור שהיו להם ב' צרות" משמע שדין זה הוא רק בציבור כשהם בכנופיא אבל יחיד יכול להתפלל על כמה צרות וכן כתב הכף החיים [ס"ק ס"ג].

הנכנס למוד גורנו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלוקיני שתשלח ברכה במעשה ידינו...

כתב הטור [או"ח סימן ר"ל] "הנכנס למוד גורנו יהר"מ ה' אלוקי שתשלח ברכה בזוה התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה מדד ואחר כך בירך הרי זו תפילת שוא שאין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין" וכיו"ב כתב השו"ע [שם ס"ב] וכתב העולת תמיד [ס"ק ב'] שבספר לחם חמודות כתב שהוא בשם ומלכות והלבוש שהוא בלא שם ומלכות. עוד כתב דהא דאין נוהגים האידנא בברכה זו הוא משום דלא תיקנו ברכה זו אלא בהולך למוד להפריש מעשרות וכמ"ש הכס"מ [פ"י מהל' ברכות הכ"ב] בשם הריטב"א [ב"מ דף מ"ב ע"א]. והמשנ"ב [ס"ק ד'] פסק בשם האליה רבה דיאמר בלא הזכרת השם דדוקא במודד כדי לעשר מצינו שהבטיח הקב"ה ברכה עד בלי די כמה דכתיב הביאו את כל המעשר וגו' ובחנוני נא בזאת וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די.

לו ביעור בשביעית שצריך לבערו כשהגיע זמנו שהוא מתי שכלה לחיה מן השדה.

אולם במסכת שביעית [פ"ט משנה ז'] איתא "מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית משתרד רביעה שניה" ופירש שם הר"ש שקודם רביעה שניה שעדיין לא הגיע זמן הביעור אסור להשתמש עם תבן וקש לשריפה כיון שבשריפה הנאתו אחר ביעורו ואסור להנות מפירות שביעית הנאה שהיא אחר הביעור משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד אולם אחרי שהגיע זמן הביעור משנתבטל מה שבשדה ממאכל חיה פקעה קדושת שביעית ממה שבבית.

וכתב הר"ש שהגירסא שמופיעה בגמ' שלנו תמוהה מאד דמשמע שמותר לשרוף בתבן ובקש של שביעית קודם זמן הביעור וזה לא יתכן דכל דבר שקדושת שביעית נוהגת בו וחזי לאכילה אסור לשורפו משום לאכלה ולא להפסד ועוד דלפי הגירסא שלנו מבואר שכשהגיע זמן הביעור א"א לשורפו ואמאי הרי אפשר להפקירו ולכל הפחות לעניים.

והרא"ש שם תירץ ויישב את ב' הגירסאות שאינם סותרות זו את זו שקודם זמן הביעור אסור לשרוף תבן וקש של שביעית אולם מותר להנות ממנו הנאה שהנאתו וביעורו שווה להאכילו לבהמה ומשתרד רביעה שניה תו אסור להנות ממנו שום הנאה עד שיפקירנו ויקיים בו מצוות ביעור וזהו מה דתנן הכא עד מתי נהנין ושורפין עד שתרד רביעה שניה דמוכח שאף קודם זמן הביעור מותר להנות וזהו הנאה המותרת וכשיגיע זמן הביעור קודם שיבערנו והיינו שיפקירנו אסור להנות ממנו כלל ואחר שהפקירו פוקע ממנו קדושת שביעית ומותר להנות ממנו אף הנאה של שריפה שאסורה קודם זמן הביעור והיינו הך דתנן התם בשביעית "מאימתי נהנין ושורפין משתרד רביעה שניה" דמוכח שקודם לכן אסור לשורפו ואחרי שהפקירו מותר לשורפו. [ועיי' בחזו"א שכתב בדעת הרא"ש שאפשר שלא היה בגירסתו בגמ' דילן תיבת "ושורפין" ועוד פירש באופ"א].

דף ז'

אם תלמיד הגון היא יפוצו מעיינותיך חוצה ואם לאו יהיו לך לבדך...

כתב הרמב"ם [פ"ד מהל' ת"ת ה"א] "אין מלמדין דברי תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו או לתם, אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובודקין אותו, ואח"כ מכניסים אותו לבית המדרש ומלמדים אותו". ע"כ. והובאו דבריו בטור [י"ד סימן רמ"ו].